

Ireneusz Pyzik¹

Koncepcja pracy świetlicy socjoterapeutycznej w oparciu o doświadczenia własne z Młodzieżowej Świetlicy Socjoterapeutycznej "Skrawek Nieba" w Częstochowie.

Młodzieżowa Świetlica Socjoterapeutyczna "Skrawek Nieba" w Częstochowie rozpoczęła swoją działalność 6 grudnia 2001 roku. Do świetlicy uczęszczają dzieci od szóstego do dwudziestego roku życia, zamieszkujące w dzielnicy "Stare Miasto". Uczestnictwo w zajęciach świetlicowych jest dobrowolne.

W czasie pobytu w placówce dzieci codziennie otrzymują gorące posiłki, odrabiają lekcje, a następnie uczestniczą w zajęciach socjoterapeutycznych oraz różnych formach rozwijających zainteresowania. Poza tym mają możliwość doskonalenia znajomości języka angielskiego oraz przezwycięzania trudności szkolnych.

Znaczna grupa dzieci, które uczęszczają do świetlicy pochodzi z rodzin dysfunkcyjnych, bardzo często są to dzieci, które musiałyby znaleźć się w instytucjach typu dom dziecka, czy rodzinach zastępczych. Świetlica "Skrawek Nieba" dla wielu dzieci jest "drugim domem" w którym spędzają swój wolny pozaszkolny czas. Bardzo często zdarza się, że dzieci do świetlicy przychodzą po zakończeniu lekcji w szkole i wychodzą po godz 19.00. W świetlicy dzieci znajdują schronienie i jednocześnie utrzymują choć minimalną więź ze swymi rodzinami. Warunkiem granicznym utrzymywanie tej więzi jest niedoświadczanie przez dzieci ostrych form przemocy ze strony rodziców.

Świetlica socjoterapeutyczna w większym lub mniejszym stopniu wspiera a czasem kompensuje deficyty rodzinne. W związku z tym swoją strukturą w jakimś stopniu powinna przypominać rodzinę. Czytelna struktura pracy świetlicy daje poczucie bezpieczeństwa oraz stymuluje działania sprzyjające przezwyciężaniu kryzysów emocjonalnych jakie przeżywają nasi wychowankowie.

Podstawowym elementem struktury jest system norm oraz koncepcja pracy świetlicy. Normy regulują zasady kontaktu pracowników świetlicy z podopiecznymi, regulują również podstawowe zasady kontaktowania się wychowanków pomiędzy sobą. W naszej świetlicy obowiązuje zasada, że dzieci i młodzież zwracają się do kadry używając

formy pani/pan.

Ważne jest tu, aby oddzielać i nazywać role osób pracujących z dziećmi np. osoby, które są wychowawcami raczej nie powinny być jednocześnie terapeutami – wynika to z faktu, że kontakt pomiędzy wychowawcami jest oparty na realności, na codziennych interakcjach natomiast kontakt terapeutyczny opiera się na relacji przeniesieniowej, czyli symbolicznej. Inne zasady obowiązujące w świetlicy to: zasady dotyczące zachowania i wzajemnej komunikacji – w naszej świetlicy min. obowiązuje zasada nie używania agresji, zakaz palenia papierosów, spożywania alkoholu.

Oczywiście w każdej świetlicy – obowiązują specyficzne normy te świadome określone przez społeczność świetlicową oraz te nieformalne – szczególnie istotne jest, aby rozeznawać te nieformalne, ponieważ ujawniają pewne wewnętrzne dylematy społeczności grupowej. Ważnym elementem pracy świetlicy jest przyjęcie koncepcji teoretycznej w której osadzona jest praca terapeutyczno – wychowawcza. Świetlica którą kieruję w pracy terapeutycznej opiera się o podejście psychodynamiczne. Zdecydowaliśmy się na wybór paradygmatu psychodynamicznego, ponieważ daje możliwości opisywania rozwojowych emocjonalnych mechanizmów funkcjonowania dziecka, umożliwia posługiwanie się precyzyjnym językiem opisującym mechanizmy zaburzeń rozwojowych. W znacznym stopniu ułatwia to budowanie strategii oddziaływań terapeutycznych oraz sprawne wzajemne komunikowanie osób pracujących w świetlicy.

Podejście psychodynamiczne w swej konstrukcji teoretycznej wnosi pojęcie nieświadomości. Zakłada, iż zachowanie człowieka w znacznym stopniu wyznaczają nieświadome dynamiczne procesy. Rozumienie, a właściwie nieustanne dążenie do rozumienia tych dynamizmów daje możliwość diagnozowania przyczyn zaburzeń występujących u podopiecznych, pozwala rozeznąć przyczyny występujących tych zaburzeń oraz zastosować odpowiednie działanie korygujące lub kompensujące w terapii czy interakcji wychowawczej. Praca socjoterapeuty opiera się głównie na osobistym kontakcie emocjonalnym i w tym wymiarze jest niezwykle wyczerpująca. Każdy dłuższy kontakt zawodowy – tu w roli socjoterapeuty czy wychowawcy, który jest kontaktem żywym emocjonalnie doprowadza terapeutę do punktu bezradności. Stan ten jest nieuchronny, ponieważ dzieci uczęszczające do świetlicy wielokrotnie doświadczały traumy porzucenia, cierpienia. Konsekwencją przeżywania tych obciążających emocji jest często tzw. wypalenie zawodowe terapeutów.

Niewątpliwie pewne napięcia emocjonalne w procesie nieświadomym odzwierciedlają się w zespole terapeutyczno wychowawczym. Bardzo istotnym elementem pracy socjoterapeutycznej jest uczestnictwo w systematycznej superwizji grupowej zespołu.

W trakcie superwizji dokonywane jest bieżące rozeznanie napięć emocjonalnych w zespole oraz prezentowane są indywidualne przypadki pracy terapeutycznej czy sytuacje wychowawcze dzieci które stwarzają trudności.

Różnorodność zaburzeń u dzieci w Młodzieżowej Świetlicy Socjoterapeutycznej jest bardzo szeroka i ujawnia się:

- w zachowaniach agresywnych – ekspansji, konfliktowości
- zahamowaniu i wycofaniu emocjonalnym, dużym poziomie depresyjności
- w zaburzeniach o charakterze psychotycznym.

Taka różnorodność występowania zaburzeń zmusza zespół do ciągłej aktywności, jest niezwykle obciążająca emocjonalnie. Praca zespołu w tak trudnej sytuacji emocjonalnej bez superwizji w dłuższym okresie czasu może prowadzić do znacznego wzrostu konfliktowości, a nawet powodować patologizację pracy zespołu. Występowanie dużej różnorodności w obszarze funkcjonowania grupy socjoterapeutycznej stwarza też możliwość wspomagania rozwoju dzieci przez wzajemne interakcje – mówiąc prosto poprzez identyfikację i naśladownictwo dzieci uczą się od siebie.

Bardzo ważnym elementem pracy świetlicy jest zespół wychowawców i terapeutów. Do prowadzenia zajęć w świetlicy osoby muszą posiadać odpowiednią wiedzę oraz doświadczenie w pracy z dzieckiem. Szkolenie wychowawców winno zawierać elementy teoretyczne dotyczące m. in.:

- psychologii rozwoju emocjonalnego
- prowadzenie zajęć grupowych – rozumienie dynamiki procesów grupowych
- oraz doświadczenie w uczestnictwie w grupie rozwoju osobistego.

Efektom uczestniczenia w zajęciach przygotowujących do pracy socjoterapeutycznej powinno być uzyskanie jak największego wglądu we własne nieświadome dylematy. Ważne jest, aby socjoterapeuta, czy wychowawca pracujący w świetlicy miał świadomość iż jak każdy człowiek posiada wewnętrzną konfliktowość, która w procesie przeciwprzeniesienia ujawnia się w reakcji terapeutycznej i wychowawczej. Często osoby, które chcą podejmować pracę terapeutyczną, a nie posiadają stosownego przygotowania w pierwszym kontakcie zaprzeczają swojej konfliktowości, co można dostrzec w wypowiedziach np. dzieci mnie bardzo lubią, nie mam problemów w pracy z dziećmi i nie potrzebuję się szkolić.

Podstawową zasadą budowania zespołu terapeutyczno – wychowawczego jest ciągła gotowość do rozszerzania swojej wiedzy oraz do uczestnictwa w spotkaniach superwizyjnych.

(...)

¹ **Ireneusz Pyzik** - psycholog, psychoterapeuta, □ certyfikowany socjoterapeuta PTP, trener, superwizor PTP, współpracownik Krakowskiego Centrum Psychodynamicznego, □ V-ce Prezes Stowarzyszenia Pomocy Dzieciom "Skrawek Nieba" w Częstochowie

fragment wykładu wygłoszonego w czasie Konferencji Świetlic Socjoterapeutycznych "Kochać i rozumieć" w Częstochowie w 2006r.